

اصول و روش های تربیتی در

داستان های قرآن

دکتر حمید محمد قاسمی

www.ketab.ir

سر شناسه	: محمدقاسمی، حمید، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: اصول و روش‌های تربیتی در داستان‌های قرآن / تألیف حمید محمدقاسمی.
مشخصات نشر	: تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۵۷۷ص.
شابک	: 978-964-430-835-2
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا
موضوع	: تربیت اخلاقی -- جنبه‌های قرآنی
موضوع	: Moral education - - Qur'anci teaching
موضوع	: تربیت اخلاقی -- داستان
موضوع	: Moral education - - Fiction
موضوع	: اخلاق اسلامی -- جنبه‌های قرآنی
موضوع	: Islamic ethics - - Qur'anci teaching
موضوع	: اخلاق اسلامی -- داستان
موضوع	: Islamic ethics - - Fiction
شماره افزوده	: دفتر نشر فرهنگ اسلامی
شناسه افزوده	: Islamic Culture Broadcasting Institute
رده‌بندی کنگ	: BP1۰۲/۳
رده‌بندی یوبی	: ۲۹۷/۴۸۳۷
شماره کتبشناسی	: ۶۱۷۷۹۰۱

دفتر نشر فرهنگ اسلامی

اصول و روش‌های تربیت در داستان‌های قرآن

نویسنده: دکتر حمید محمدقاسمی ویراستار: فاطمه هورش‌نیا

چاپ اول: ۱۳۹۹

این کتاب در ۱۰۰۰ نسخه در چاپخانه افسست، لیدررافی، چاپ صحافی شد.

شابک جلد شومیز: ۲ - ۸۳۵ - ۴۳۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸ / شابک اد سخت: ۹ - ۸۲۳ - ۴۳۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸

بهای جلد شومیز: ۸۰۰۰۰ تومان / بجای جلد سخت: ۸۸۰۰۰ تومان

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

دفتر مرکزی: پاسداران، میدان هروی، خیابان شهید افتخاریان، کوچه مریم، پلاک ۳. تلفن: ۲۲۹۴۰۰۵۴ - ۲۲۹۳۶۱۴۰

نمابر: ۲۲۹۵۶۴۰۱ کد پستی: ۱۶۶۹۷۴۷۴۱۴

مدیریت پخش و توزیع: تهران، خیابان فردوسی جنوبی، روبه‌روی فروشگاه شهر و روستا. تلفن: ۳۳۱۱۲۱۰۰ - ۳۳۱۱۴۲۸۸

پلاک ۴ و ۵. تلفن: ۳۳۱۱۲۱۰۰ - ۳۳۱۱۴۲۸۸

فروشگاه‌ها و مراکز پخش

■ فروشگاه شماره یک: تلفن: ۶۶۴۶۹۶۸۵ / ■ فروشگاه شماره دو: تلفن: ۳۳۱۱۴۲۸۸ - ۳۳۱۱۲۱۰۰

■ فروشگاه شماره سه: تلفن: ۲۲۸۵۵۱۶۴ / ■ فروشگاه مشهد: تلفن: ۲ - ۳۲۲۱۴۸۳۱ - ۰۵۱

■ نشانی الکترونیک: www.daftarnashr.com / ■ پست الکترونیک: print@dnfpub.com

■ پیامک: ۳۰۰۴۸۵۰

خواهشمند است نظرات خود را درباره این کتاب با ذکر نام آن به صورت پیامک ارسال فرمایید.

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

فهرست مطالب

شگفتار ۱۵

فصل اول: اصول تربیتی در داستان‌های قرآن

مفهوم اول: اصول معرفتی و عمیدی ۲۱

مفهوم اول: خدامحوری ۲۳

مان به خدا و آثار تربیتی آن ۲۸

۱. آرامش روحی ۲۹

۲. بصیرت و روشن بینی ۳۵

۳. دوری از گناه ۳۸

۴. استقامت و پایداری و تحمل سختی‌ها و تلخی‌ها ۴۱

۵. توکل بر خدا ۴۷

۶. ترک تعلقات دنیوی و پشت پا زدن به مظاهر فریبنده ۵۰

۷. نهراسیدن از قدرت‌های اهریمنی ۵۶

۸. اتصاف به عالی‌ترین صفات اخلاقی و انسانی ۶۱

۹. رضا به قضای الهی ۶۴

۱۰. اصلاح و شکوفایی زندگی دنیوی ۷۲

۱۱. محبوبیت در میان مردم ۷۵

۱۲. ترک ایمان و غفلت از یاد خدا ۷۷

۱. زندگی سخت و پرمشقت ۷۷

۲. فقدان درک و شناخت صحیح ۸۲

۳. تن به ذلت و شهوت سپاردن ۸۸

۴. چشم دوختن به مظاهر فریبنده دنیا ۹۰

۵. غرور و تکبر ۹۴

۶. لجاجت و بهانه‌جویی ۹۹

- ۴.....
۶.....
۸.....
۰.....
۲.....
۵.....
۷.....
۸.....
۷. استهزا و تحقیر اولیای خدا و قوانین الهی.....
 ۸. بلندپروازی و ادعاهای توخالی.....
 ۹. تزلزل رأی و عقیده.....
 ۱۰. پراکندگی و تفرقه.....
 ۱۱. هلاکت و فلاکت.....

اصل دوم: معادباوری.....

- آثار تربیتی اعتقاد به معاد.....
اصلاح نگرش انسان به دنیا و بی اعتنایی به جلوه های فریبنده آن.....
۲. کنترل غرایز و شهوات.....
 ۳. شمامت و شجاعت.....
 ۴. دلگرمی و آرامش.....
 ۵. اساس مسئولیت و مراقبت دائم.....
 ۶. عبرت پذیری.....
- آثار غفلت از یاد معاد.....
۱. عدم واقع بینی، و نگرانی ارزش ها.....
 ۲. پوچ گرایی.....
 ۳. دل بستگی به دنیا.....
 ۴. پیروی از هوی و هوس.....
 ۵. تکبر و لجاجت.....
 ۶. عدم عبرت پذیری.....

اصل سوم: تعقل.....

- تربیت عقلانی در سیره انبیا.....
روش هایی استدلالی و منطقی در دعوت انبیا.....
موانع و بازدارنده های تربیت عقلانی.....
۱. تقلیدهای کورکورانه از نیاکان.....
 ۲. پیروی از اکثریت.....
 ۳. پیروی از ظن و گمان.....
 ۴. پیروی از خرافات و موهومات.....
 ۵. تبلیغات فریبنده و مسموم.....

اصل چهارم: تفکر.....

- تفکر و علم و ارتباط آن دو با یکدیگر.....
عرصه های تفکر.....

۱۷۱	۱. تفکر در طبیعت و آفاق هستی
۱۷۴	۲. تفکر در انسان و شگفتی‌های او
۱۷۶	۳. تفکر در تاریخ
۱۸۳	اصل پنجم: تدبیر
۱۸۷	عاقبت شوم بدی‌ها و پلیدی‌ها
۱۹۰	عاقبت نیکی و پاکی
۱۹۳	دو تصویر گویا از خوش‌عاقبتی و بدعاقبتی
۱۹۴	انبیاء و تقاضای حسن عاقبت
۱۹۷	بخش دوم: اصوات اخلاقی
۱۹۹	اصل اول: کرامت و سرائف انسان
۲۰۷	اصل دوم: اعتدال
۲۰۸	اعتدال در ابعاد گوناگون
۲۰۸	۱. اعتدال در دنیاطلبی و آخرت‌دایی
۲۱۰	۲. اعتدال در رفتار و گفتار
۲۱۲	۳. اعتدال در بهره‌گیری از نعمت‌ها
۲۱۳	۴. اعتدال در انذار و تیشیر یا بیم و امید
۲۱۸	۵. اعتدال در محبت
۲۲۰	۶. اعتدال در کیفر
۲۲۳	اصل سوم: تسهیل و تیسیر
۲۲۴	ویژگی‌های تربیت الهی
۲۲۴	۱. مراعات طبیعت بشر
۲۲۴	۲. مراعات تفاوت‌های مکلفین
۲۲۶	۳. مراعات حال خطاکاران
۲۳۱	اصل چهارم: تدریج
۲۴۱	اصل پنجم: زهد
۲۴۴	پیامبران الهی بارزترین اسوه‌های زهد و پارسایی
۲۴۹	جلوه‌هایی از زهدگرایی پیامبران الهی
۲۵۱	اصل ششم: جامع‌نگری
۲۵۲	داستان‌های قرآن مظهر اصل جامعیت
۲۶۰	جلوه‌هایی از جامع‌نگری در داستان‌های قرآن

- ۲۶۰..... ۱. توجه به دنیا همراه با آخرت گرایی
- ۲۶۰..... ۲. تشویق همراه با تهدید
- ۲۶۱..... ۳. بیم همراه با امید
- ۲۶۱..... ۴. محبت همراه با انتقاد
- ۲۶۱..... ۵. قدرت جسمانی همراه با قدرت معنوی
- ۲۶۲..... ۶. نیروی رزمی همراه با عمل صالح
- ۲۶۲..... ۷. دعا همراه با حرکت و جهاد
- ۲۶۳..... ۸. امکانات همراه با امانت
- ۲۶۳..... ۹. تعهد همراه با تخصص
- ۲۶۴..... ۱۰. رعایت مسائل کلان همراه با دقت در امور جزئی

فصل دوم: روش های تربیتی در داستان های قرآن

- ۲۶۷..... مقدمه
- ۲۶۹..... روش اول: ایجاد محیط تربیتی مساعد
- ۲۷۰..... شیوه اول: زمینه سازی
- ۲۷۰..... الف. توجه به محیط خانه و خانواده
- ۲۷۴..... ب. تربیت شایسته فرزندان
- ۲۷۶..... ج. انتخاب نام نیکو برای فرزندان
- ۲۷۹..... شیوه دوم: الگوسازی
- ۲۷۹..... نقش الگوها در تربیت
- ۲۸۰..... مزایای روش الگویی
- ۲۸۱..... روش الگویی در داستان های قرآن
- ۲۸۵..... مزایا و ویژگی های الگوهای قرآنی
- ۲۸۵..... الف. تنوع و گستردگی دامنه
- ۲۸۵..... ب. جنبه بشری و امکان دسترسی همگان به اسوه ها
- ۲۸۷..... ج. حقیقی بودن اسوه ها
- ۲۸۷..... نکاتی چند درباره روش الگویی
- ۲۹۰..... شیوه سوم: سالم سازی محیط
- ۲۹۰..... نمونه هایی از تأثیر محیط بر افکار و رفتار انسان در داستان های قرآن
- ۲۹۳..... روش های سالم سازی محیط از انحرافات و آلودگی های اخلاقی
- ۲۹۴..... ۱. ریشه یابی انحرافات
- ۲۹۶..... ۲. انقلاب فرهنگی و ارزشی
- ۲۹۸..... ۳. اصلاح تدریجی

۴۰۰	۴. امر به معروف و نهی از منکر
۳۰۳	۵. بهره جستن از روش های مختلف
۳۰۶	۶. باز گذاشتن راه صحیح و مشروع پیش از تحریم ها و ممنوعیت ها
۳۰۷	۷. حفظ حریم میان زن و مرد و منع اختلاط و ارتباط های عنان گسیخته
۳۰۹	۸. شدت عمل در برابر انحرافات
۳۱۲	۹. طرد عوامل فساد و تباهی
۳۱۵	۱۰. نشان دادن راه حق بعد از محو باطل
۳۱۶	شیوه چهارم: تغییر کیفیت (هجرت)
۳۱۸	نمونه هایی از هجرت انبیا و اولیای الهی
۳۲۱	برکات و ثمرات هجرت در راه خدا
۳۲۱	۱. نجات از بد مگال و مبدع فاسد
۳۲۲	۲. تأییدات و امداد های الهی
۳۲۴	۳. اصلاح بینش و رفتار
۳۲۵	۴. زدودن خاطرات غم انگیز
۳۲۵	۵. اجرای قوانین الهی و گسترش عدالت
۳۲۵	۶. بسط و گسترش شعاع دین
۳۲۷	روش دوم: تأمین صحیح نیازها
۳۳۰	شیوه اول: تأمین انواع نیازهای مادی و معنوی انسان
۳۳۰	الف. توجه به نیازهای معیشتی و اقتصادی
۳۳۷	ب. توجه به نیازهای جنسی
۳۴۰	ج. توجه به امنیت
۳۴۲	د. توجه به نیازهای عاطفی
۳۴۳	ه. توجه به نیازهای اعتقادی
۳۴۵	شیوه دوم: کار و تلاش
۳۴۶	کار و تلاش در سیره انبیا و اولیای الهی
۳۴۹	ویژگی های کار از منظر داستان های قرآن
۳۴۹	۱. کار باید مفید باشد
۳۵۰	۲. کار باید با نشاط باشد
۳۵۰	۳. کار باید بی نقص و محکم باشد
۳۵۱	۴. کار باید با مشارکت همگان صورت پذیرد
۳۵۲	۵. کار باید بدون غل و غش باشد
۳۵۳	شیوه سوم: ورزش و سرگرمی های سالم

۵۵	روش سوم: تکریم شخصیت.....
۵۶	عزت نفس و اهمیت آن در آثار اندیشمندان غربی.....
۵۸	نمونه‌هایی چند از تکریم شخصیت در داستان‌های قرآن.....
۶۰	شیوه اول: محبت و احترام.....
۶۲	دلسوزی و برخورد محبت‌آمیز انبیا و اولیای الهی.....
۶۸	نکاتی چند در شیوه اکرام و احترام.....
۷۰	شیوه دوم: تغافل و اغماض.....
۷۰	۱. تغافل.....
۷۲	۲. غفو و اغماض.....
۷۶	شیوه سوم: مسئولیت دادن.....
۷۹	شیوه چهارم: مشورت.....
۸۳	روش پنجم: تریک اندیشه و پرورش نیروی عقلانی.....
۸۴	شیوه اول: اطاعت، بینش و اصلاح نگرش.....
۸۶	الف. ارائه بینش در مورد خالق و معبود واقعی.....
۹۱	ب. ارائه بینش در مورد دنیا و حقیقت آن.....
۹۲	ج. ارائه بینش در مورد میزبانی و زندگی.....
۹۵	د. ارائه بینش در مورد خالق.....
۹۷	هـ. ارائه بینش در مورد نعمت‌های الهی.....
۹۹	و. ارائه بینش در مورد مرگ.....
۱۰۱	شیوه دوم: طرح سؤال.....
۱۰۲	اهداف تربیتی طرح سؤال.....
۱۰۲	۱. ایجاد شوق و رغبت در مخاطبان.....
۱۰۳	۲. برانگیختن توجهات.....
۱۰۳	۳. هشدار و ملامت.....
۱۰۴	۴. بیداری وجدان‌ها.....
۱۰۴	۵. پند گرفتن.....
۱۰۵	روش‌های طرح سؤال.....
۱۰۵	۱. استفهام تقریری.....
۱۰۵	۲. استفهام توییحی.....
۱۰۵	۳. سؤال از خود برای تعلیم دیگران.....
۱۰۶	۴. طرح سؤال و پاسخ به آن.....
۱۰۷	نمونه‌هایی چند از پرسش‌های پیامبران الهی.....
۱۱۰	شیوه سوم: مقایسه.....

۴۱۱	نمونه‌هایی چند از شیوه مقایسه در دعوت انبیا و اولیای الهی
۴۱۴	مقایسه مظاهر حق و باطل در داستان‌های قرآن
۴۱۴	۱. مقایسه حضرت آدم علیه السلام با ابلیس
۴۱۵	۲. مقایسه هابیل با قابیل
۴۱۵	۳. مقایسه ابراهیم علیه السلام با عمویش
۴۱۶	۴. مقایسه یوسف علیه السلام با زلیخا
۴۱۷	۵. مقایسه مؤمن آل فرعون با فرعون
۴۱۷	۶. مقایسه یحیی علیه السلام با مخالفان
۴۱۸	۷. مقایسه سلیمان علیه السلام با قارون
۴۱۸	۸. مقایسه استضعفان با مستکبران
۴۱۹	۹. مقایسه امان «ور» و «نار»
۴۲۰	مقایسه حالات افراد بندگان در شرایط گوناگون
۴۲۱	شیوه چهارم: تمثیل
۴۲۴	نمونه‌هایی چند از تمثیلات داستانی قرآن کریم
۴۲۵	شیوه پنجم: جلب توجه
۴۲۶	شیوه‌های جلب توجه در داستان‌های قرآن
۴۲۶	۱. حرکات معماگونه مرتبی
۴۲۷	۲. استفاده از تعبیر جالب توجه
۴۳۰	۳. ایجاد تغییر در سبک بیان
۴۳۳	۴. ذکر خلاصه و نتیجه داستان قبل از طرح آن
۴۳۵	روش پنجم: دعوت به ارزش‌های اخلاقی
۴۳۵	شیوه اول: دعوت به شیوه غیر مستقیم
۴۴۰	شیوه دوم: پیشتازی در عمل
۴۴۳	شیوه سوم: رویارویی افراد با نتیجه اعمالشان
۴۴۴	ترسیم نتایج دنیوی اعمال نیک در داستان‌های قرآن
۴۴۵	ترسیم نتایج دنیوی گناهان و نافرمانی‌ها در داستان‌های قرآن
۴۵۰	تناسب جرم و جریمه
۴۵۳	شیوه چهارم: بهره‌برداری مناسب از تمامی فرصت‌ها
۴۶۱	شیوه پنجم: بشارت و انداز
۴۶۲	الف. شیوه تبشیر
۴۶۴	انواع بشارت‌های الهی
۴۶۸	نمونه‌هایی چند از بشارت‌های انبیا و اولیای الهی
۴۷۱	ب. شیوه انداز

۴۷۳	انواع انذارهای الهی
۴۷۵	نمونه‌هایی چند از انذارهای انبیا و اولیای الهی
۴۷۸	شیوه ششم: موعظه
۴۸۱	لزوم قابلیت قابل در کنار فاعلیت فاعل
۴۸۳	عوامل تأثیرگذار در موعظه
۴۸۳	۱. استفاده از زمان‌های مناسب و حساس
۴۸۴	۲. بیان ملایم و خیرخواهانه
۴۸۴	۳. توجه به نیازهای فطری و طبیعی مخاطب
۴۸۵	۴. استفاده از عواطف مخاطب
۴۸۵	۵. همراه ساختن موعظه با استدلال
۴۸۷	۶. رعایت ایجاز در پند و اندرز
۴۸۸	۷. برخورد مناسب موعظه از دلی پاک
۴۸۹	شیوه هفتم: تفسیر
۴۹۵	انواع تفسیرها در داستان‌های قرآن
۴۹۵	۱. یادآوری نسبت‌های مادی
۴۹۷	۲. یادآوری نعمت‌های معنوی
۵۰۱	۳. یادآوری تاریخ پیشینیا و سرنوشت آنها
۵۰۵	روش ششم: عبرت‌آموزی
۵۱۵	نمونه‌هایی چند از سرگذشت‌های عبرت‌آموز قرآن
۵۱۵	۱. ماجرای عبرت‌آموز ابلیس
۵۱۶	۲. ماجرای عبرت‌آموز قریب خوردن آدم و حوا
۵۱۶	۳. داستان عبرت‌آموز نوح علیه السلام و قومش
۵۱۷	۴. داستان عبرت‌آموز قوم ثمود
۵۱۸	۵. سرگذشت عبرت‌آموز فرعون و فرعونیان
۵۱۸	۶. سرگذشت عبرت‌آموز بنی اسرائیل
۵۱۹	۷. داستان عبرت‌آموز اصحاب السبوت
۵۲۰	۸. سرنوشت عبرت‌آموز قارون
۵۲۰	۹. سرگذشت تمدن درخشانی که بر اثر گناه فرو پاشید
۵۲۳	روش هفتم: روش ابتلا و امتحان
۵۲۴	هدف از آزمایش الهی
۵۲۴	۱. پرورش و تربیت انسان و شکوفایی استعدادهاى نهفته
۵۲۴	۲. جدایی صفوف و آشکار شدن روحيات افراد
۵۲۶	سنت همگانی ابتلاء و امتحان

۵۲۸	انواع امتحان‌های الهی
۵۲۸	۱. امتحان‌های فردی
۵۳۱	۲. امتحان‌های اجتماعی
۵۳۲	ابزارهای آزمایش
۵۳۲	۱. آزمایش با نعمت‌ها و تمتعات مادی
۵۳۴	۲. آزمایش با سختی‌ها و مصیبت‌ها
۵۳۶	۳. آزمایش با جنگ و جهاد
۵۳۶	۴. آزمایش با قدرت و حکومت
۵۳۸	۵. آزمایش با شهوت
۵۳۸	۶. آزمایش با انسان‌های دیگر
۵۴۰	۷. آزمایش با قوانین الهی و دستورهای شرع
۵۴۱	رمز پیروزی در آزمایش‌های الهی
۵۴۱	۱. صبر و استقامت
۵۴۲	۲. توجه به گذرا بودن سرادق و مشکلات
۵۴۳	۳. توجه به تاریخ پیشینیان
۵۴۳	۴. توجه به علم و آگاهی خدا بر همه چیز
۵۴۵	روش هشتم: تشویق و تنبیه
۵۴۶	الف. روش تشویق
۵۴۹	ب. روش تنبیه
۵۵۰	روش‌های مختلف تنبیه در داستان‌های قرآن
۵۵۱	۱. رویگردانی و اعراض
۵۵۲	۲. روش مقابله به مثل
۵۵۳	۳. توبیخ
۵۵۴	۴. تهدید
۵۵۶	۵. محرومیت
۵۵۷	۶. اخراج و بیرون راندن
۵۵۸	۷. مجازات و عذاب
۵۶۲	نکاتی چند در آداب تنبیه
۵۶۷	منابع و مأخذ
۵۷۲	نمایه

پیشگفتار

قرآن کریم چشمه بیاضی است که در طی قرون متمادی همواره تشنگان هدایت را از زلال خود سیراب نموده و رهبران طریقی هدایت، دل و جان خویش را در این چشمه سار زلال شست و شو داده‌اند و خود را به عبادت در بزم آن معطر ساخته‌اند.

قرآن هدفی جز تربیت و هدایت نساخت و رهنمون ساختن کاروان بشری به سرمنزل سعادت دنبال نمی‌کند. از این رو همه سربان‌های قرآن به «قلب هدایت» منتهی می‌شود و هیچ خیر، حادثه، مثال و موردی نیست که قرآن بوی نتیجه و بی‌هدف طرح شده باشد. یکی از روش‌ها و شیوه‌های جاذب و مؤثری که قرآن کریم برای القای پیام و رشد و تربیت پیروان خود از آن فراوان بهره جسته است، روش نقل است. بیان سرگذشت انبیا و اشخاص و امت‌های پیشین است.

داستان‌های قرآن بهترین و جذاب‌ترین روش در تربیت و هدایت انسان‌ها به‌شمار می‌روند و در پرتو درس‌های تربیتی و عبرت‌های اخلاقی که در لابه‌لای داستان‌های زیبای قرآن جلوه‌گر شده است، هر کس به بهترین وجه، طریق هدایت را بازمی‌یابد. تجربه تربیتی نشانگر آن است که مواعظ دینی و پندهای اخلاقی در قالب داستان و حکایت بیشترین تأثیر و نفوذ را بر روح و روان مخاطبین بر جای می‌گذارد و از همین رو قرآن و سایر کتب آسمانی از این ابزار مکرر استفاده کرده‌اند و از آن، در جهت رشد اخلاقی و تربیتی مردم سود جسته‌اند.

قرآن کریم در قالب داستان‌های خود تصاویر باشکوه و نفیسی از ایمان، ایثار، شجاعت، تواضع، جوانمردی و بالاخره تمامی فضایل و مکارم اخلاقی را در بدیع‌ترین و زیباترین

شکل ترسیم کرده است که مناظر دلنواز آن چشم دل هر بیننده‌ای را بی‌اختیار به خود متوجه می‌سازد و پنجه در اعماق عواطف انسان می‌افکند و مایه عبرت و بیداری وی می‌شود.

از سوی دیگر، قرآن برای حذر داشتن انسان‌ها از زشتی‌ها و پلشتی‌ها تصاویری زنده روشن از برخی انسان‌ها و امت‌های پیشین که در چنگال هوی و هوس‌ها و آلودگی‌های اخلاقی گرفتار بوده‌اند، به نمایش می‌گذارد تا دیگران آن را نصب‌العین خویش قرار دهند از فروغلتیدن به همان گردابی که گذشتگان بدان گرفتار آمدند، مصون بمانند.

قرآن، حوادث و جریانات و حکایت‌های خود را همچون آینه‌ای فراروی انسان می‌گذارد تا آن‌ها چهره زندگی خود و آینده خویش را در آن ببینند و با آن طرحی نو برای بهتر زیستن خویش بسازند.

دقت و تأمل در داستان‌های قرآن، گویای این حقیقت است که خداوند متعال در قالب این حکایت‌ها از بی‌نکته‌ای برای تربیت و پرورش و پالایش روحی و معنوی انسان‌ها فروگذار نکرده است و در اصل، داستان‌های قرآن را باید یک مجموعه کامل تربیتی دانست که اگر جز این داستان‌ها چیزی در قرآن یافت نمی‌شد، همان برای رشد و هدایت آدمی کافی بود.

آری، به جرئت باید گفت روح قرآن و اهداف و اصول و اسلوب تربیتی آن در داستان‌های زیبا و شیوایش تجلی یافته و شناخت دقیقه و عمیق این داستان‌ها و پی بردن به ظرایف لطایف تربیتی نهفته در بطون این داستان‌ها، ما را به روح حاکم بر قرآن واقف می‌سازد.

موضوع داستان‌های قرآن، از دیرباز مورد توجه دانش‌مندان و اندیشمندان قرآنی بوده است و دقت و تأمل در لطایف و ظرایف نهفته در هر یک از داستان‌ها و شناخت آثار گرانسنگی در عالم اسلام بوده است، اما نگاه به داستان‌های قرآن از زاویه تربیتی و توجه به پیام‌ها و جلوه‌ها و اصول و روش‌های تربیتی آن بحثی تازه و نوظهور است که به تازگی محققان و قرآن‌پژوهان معاصر بدان توجه کرده‌اند تا پرده‌هایی از این رخساره زیبای قرآنی نیز کنار زد شود و جلوه‌هایی دیگر از حُسن این عروس دلربا بر همگان آشکار گردد.

وقتی به داستان‌های قرآن و آن همه فرازهای بلند و تعالیم حیات‌بخش و پیام‌های تربیتی آن نظر می‌افکنیم، شرمنده می‌شویم که چگونه تاکنون از چنین منظری داستان‌های قرآنی

به نظاره نشستیم و از این همه داستان‌های دیده‌گشا، به‌عنوان «درس زندگی» برای امروز خود و بهبود حیات فردی و اجتماعی خویش بهره‌برده‌ایم و در کنار دریای ژرف و چشمه‌سار زلال معارف و حکمت‌های قرآنی از تشنگی هلاک شده‌ایم!

اثری که در پیش روی دارید، کاری است متناسب با بضاعت علمی و فکر و اندیشه قاصر مؤلف، تنها بدین امید که خوشه‌ای از خرمن پربار قرآن برگردد و آن را به متولیان تعلیم و تربیت و تمامی مشتاقان و شیفتگان این کتاب آسمانی هدیه کند و راهی را برای تحقیق و بررسی بیشتر و عمیق‌تر فراروی محققان بگشاید.

﴿وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾

(هود / ۸۸)

حمید محمدقاسمی

تابستان ۱۳۹۸

www.ketab.ir